

FASCISMAN BRÓKALEYS

Hvat ið Fólkaflaksins atsókn ímóti okkara undirvísingarskipan, soleiðis sum tað kom til sjóndar í útspillingini av Kirsten Brix, hevur avdúkað um fascismuna í Føroyum og um møguleikarnar fyri at verja seg ímóti henni

Rættarfundurin tann 22. november 1978 var — um ein annars leggur í biligan lágkomikk — ein krás fyri feinschmeckarar. Tað var ilt at siga, hvør ið vann kappingina um at vera størsti drumburin. Óli Breckmann, óheviskur, grovur, málsliga vilstur (=ein politiskir lekkirbiskin*), at enda sansaleysur av illsinni, ella Jógvan Páll Lassen, fúsar at vevja seg inn í hvørt hugsandi mótsigils, gleivbeintur singlandi niður í hvørja fellu, ið fyri var, stamandi, við ringari uppsikt, risthentur, veitrandi eitt litfarið Det Bedste við ófatilgum banalitum eftir tann fúnaða lummafilosoffin Winston Churchill. Persónliga haldi eg, at Jógvan Páll hevði munin hesu ferð. Hansara procedura var so, at ein ivaðist í, um hann ikki í loyndum var partamaður hjá Halgir W. Poulsen. Og kortini var tað greitt, at hann spenti seg út — væl at merkja so frægt hansara pera loyvd. Ein skilir væl ta skemtilligu yvirskriftina í Dagblaðnum dagin eftir dómin, við seinasta steinum oman á Fólkaflaksins lygivarða anno 1978. Okkurt mátti gerast fyri at útvega J. P. Lassen klientar aftur — um ikki í Føroyum (tað er óhugsandi), so kanska í Rhodesia ella á Madagascar.

Dómurin

Ein knappan mánaða

við einum átrúna, og gjerdi kristindómin til ríksátrúna.

Hvat bleiv av teirri

tjak og meiningar

Vit gera lesarar okkara varugar við, at treytin fyri at fáa lesarabrev upptikin undir hesum teiginum er, at blaðstjórnin veit, hvør hevur skrivað brevíni.

seinni fall so dómurin. Og har var eingin ivi og einki himpr. Dómurin, sum tann 14. desember 1978 fall við Føroya Rætt, reinsaði, totalt og uttan modifikatióin av nøkrum slag, Kirsten Brix fyri tær skuldsetingar, sum Fólkaflakkurin, umbodaður av Óla Breckmann, í vár setti ímóti henni. Samstundis var dómurin ein vátan frá Føroya hægsta myndugleika um, at alt, sum Óli Breckmann fyrr hevur skrivað og í framtíðini fer at skriva kann metast sum verandi uttan sannleiksvirði og uttan moralskt støði.

Men hetta er ikki alt. Sum eg havi nevnt fyrr, var tað longu í vár greitt fyri mær og fleiri, at Óli Breckmann leyg. Og tað átti at verið greitt fyri øllum øðrum longu tá. Kortini vóru tað nógv sokallað hampafólk, sum — bæði tá og seinni — í greinum, lesarabrevum, privatum samtalam og telefonuppringingum tóku undir við lygnunum hjá Óla Breckmann. Dómurin tann 14. desember við Føroya Rætt er tí eisini ein dómur yvir øll hesi, yvir oddamenn Fólkaflaksins, yvir teir lærarar á Studentaskúlanum, sum styðjaða lygnirnar og ólikindini við ikki at mótmæla og yvir teir einstaklingar, sum, við navni ella dulnevni undir, royndu at hjálpa til í blaðnum.

Skal ein skilja hesa sakina til litar, er tað kortini neyðugt fyribils at gloyma

teir einstøku smáborgarlugu aktørarnar, sum gjørdur sær so dyggiliga fyri skommum í hesum máli, teirra treiskni, tað tað galt um at verja lygikatedralin hjá Óla Breckmann, teirra vamlislu akrobatlop undan sannleikanum, tað teir sóu katedralin falla. Vit mugu í staðin siggja málið í einum viðari politiskum og moralskum samanhangi. Eg fari í hesi grein at siga eitt sindur um, hvat hetta mál hevur avdúkað um ta nælandi fascismuna í Føroyum. og um møguleikarnar fyri at verja seg ímóti henni.

Jagstran av minnilutum

Nógv fólk hava fyrr ypt óksl, tað onkur hevur skýrt Fólkaflakkin fascistiskan. Fær ger tað longur. Jagstranin, sum hesin flakkurin í vár fírti ímóti Kirsten Brix prógvaði til litar, at stórar fláir av hesum flokki eru reint fascistiskar.

Hetta kom til sjóndar uppá tveir mátar. Í fyrsta lagi royndi flakkurin, fyri so ómakaleyst sum gjørligt at útvega sær atkvøður til valið, at leggjast á ein minniluta í tí føroyska samfelagnum. Hitler valdi sum kunnugt jødarnar. Fólkaflaksmenn vistu stórra jagstranarknow-how enn teirra andiligi forfæðir úr Braunau. Teir valdu, fyri at súgva sær ein stírbíl, sum teir ikki á annan hátt kundu fáa, at leggjast á eitt fólk, sum 1) var kvinna, 2) var danskari og 3) var kommunistur. Prinsippið hjá hesum bringubrottu og bragdligu (umenn ikki sørt brúnflekkutu) húðaskógvamonnunum var einfalt og stórbært: teir lögdust á tann persónin í øllum landinum, sum teir hildu vera allarveikast! (men teir fingur annað at siggja!).

Einsrætting

Í øðrum lagi vóru álopinu á Kirsten Brix ein roynd at fáa á glið eitt stórt antilektuelt skalval. Er jagstran av minnilutum mergurin í øllum fascist-

iskum rørsrum, so er hatríði til upplýsing mænan — av tí einføldu orsök, at fascisma ikki kann kykna upp, har sum kunnleiki finst. Endamálið við hetz-inum í vár var nevniliga ikki at beina fyri tí, sum fólkaflaksmenn í teirra infantili og fávitskuu heilum halda vera »marxistiska indoktrinering« (eingin av teimum hevur hylling á, hvat hesi orðini merkja) — ein slikt finst nevniliga ikki í nøkrum føroyskum skúla. Endamálið var at beina fyri vanligari sakligari og leksikalari upplýsing og í staðin fyri slóða fyri vulgæliberalistiskari og nýfascistiskari einsrætting. Mátnar at rekka hesum endamálinum vóru tveir: 1) lærararnir skuldu klökkast til at iðka sjálv-censur og kveða tann hugin til tortúr og atfinningarsemi, sum ein rættur demokratiskur skúli nettupp eigur at vekja í næminginum, og 2) vinstrasinnar lærarar, frá radikalum javnaðarmonnum til kommunistar, skuldu rætt og slætt jagstrast av landinum (nógv bendir á, at summir fólkaflaksmenn í huganum ella á prenti høvdu gjørt ein proskríptionslista yvir óynskar ikki-fólkaflakslærarar). Hevði hetta eydnast, hevði úrslitið verið einsrætting av skúlanum á meira ella minni fascistiskari leið og lækkan av undirvísingarkvalitetinum.

Hampamanna-skónin flusnar

Gongdin í hesum máli avdúkaði ikki bara, at Fólkaflakkurin er ein lutvis fascistiskur flokkur. Sum so mangan í slíkum forum, kom mangt annað forvitnisligt í ljósmála. Tað kom undan kavi, at hjá nógvum sokallaðum »hampafólku«, i og uttan fyri henda flokk, eru hugtøk sum fólkaræði, sómi, sannleiki, reiðilighit bara ein skón, sum flusnar uttan av teimum, so skjótt sum »færarin« blæsur í lúður. Tað kom undan kavi, at nógvir av lærarunum í Hoydølum ikki eiga tað sum eitur av tí solidariteti, sum er ein

sjálvfylgja í øllum professiónum í øllum mentaðum londum, og at hesir lærararnir — sum annars, tað tað snýr seg um at sæta sær, um haruveiðu og heimaputl, eru kendir sum nakrir ótrúliga erkvísir og sjálvseknir smáborgarar — ikki vildu rætta hond frá síðu, tað teir sóu ein starvsbróður órættvist forfylgdan. At sama lagna eina aðru ferð kundi koma at raka teir sjálvar, tað skiltu hesir hønueysarnir ikki. Tey akademisku sevinu lógu skerflet, áðrenn tað lotaði úr hanakjafti. Hver dugur verður í teimum, tað ið ódnin brestur á?

Hyggja vit at teimum føroysku blaðnum, gevur viðgerðin av hesum máli ikki góðar vónir um divri og treysti í tí hildarleiki, sum kanska bíðar handan næstu nív. Sigggja vit burtur frá Dagblaðnum, sum rækti sín hetz so væl, at tað fekk Julius Streicher til at smokka burtur í einki, var Sosialurin einasta blað, sum rækti sitt starv sum upplýsingartól og sína uppgávu sum mál-gagn á varðhaldi fyri demokratiskum rættindum hampiliga væl. 14. September, sum onkur hevði væntað meira av, sveik aftur hesu ferð. Fyri undirritaða er orsøkin greið. Nógvir tjóðveldismenn, ikki minst millum tað settarliðið av akademikarum, sum búleikaðist í Danmark undir krígunum, standa enn í 1979 upp undir háls í einum geldum danskarahatri og eini smáracistiskari heimføði, sum í hesum føri hava forðað teimum í at siggja hesa sakina sum tað hon var: eitt álop á ein borgara í tí føroyska samfelagnum.

Tað nyttar at verja seg

Kortini eydnaðist tað at reka fólkaflaksmenn upp í ein krók. Og her koma vit til ta mest týðandi læruna av hesi sak: at tað nyttar at berjast ímóti lygn og órættvisi. Í grundini fingur vit longu í vár prógv fyri hesum. Sum kunnugt vóru skuldsetingarnar ímóti Kirsten Brix fyrsta liðið í eini stórra atsókn ímóti frælsinum í okkara undirvísingarskipan. Aftl-anin var so við og við við útspillingum, lygnum, privatum og almennum terrorvirksemi at jagstra ein hóp av ikki-fólkaflakslærarum av landinum. Hetta antidemokratiske tiltakið miseydnadist fullkomiliga — av tí einføldu grund, at fólk hildu ímóti tí alt fyri eitt. Og ikki bara tað. So skjótt sum tað sansaði at hjá dagblaðsblaðstjóranum, tagnaðu allar skuldsetingar ímóti Kirsten Brix med alla. Lærararnir á Studentaskúlanum fingur aftur ar-

beiðsfríð. Og síðan hava fólkaflaksmenn ikki torað at klovið í tvey ímóti teimum demokratiskum rættindunum hjá føroyskum lærarum.

Fascisturin: niðingur

Áðrenn eg endi, fari eg stutt at siga eitt sindur um, hvat gongdin í hesum máli hevur avdúkað um tann innara struktúr in fascismuni, um hugaheimin hjá fascistinum. Sum kunnugt var ein »næmingur« við uppi í leikinum. Hesin næmingurin var lutvis fiktivur, lutvis veruligur, soleiðis at skilja at tað upprunliga lesarabrevið var ikki skrivað av honum (tað var skrivað av Óla Breckmann sjálvum, sum sostatt beinleiðis stóð og leyg í rættinum), meðan stila-bekurnar vóru hansara. Funktióin hjá næminginum var at vera »friholt« hjá útspillaranum. Eydnadist atsóknin, kundi Óli Breckmann erpa sær av at hava vunnið ein sigur. Miseydnadist atsóknin, og kom tað eitt nú í ljósmála, at dokumentfals var uppi, kundi Óli Breckmann leggja ábyrgdina á herðarnar á næminginum og tváa sær sjálvum um hendurnar. Í kvæðunum verður slikt gerð kalla ein svikagerð. Summa summaram: fascisturin er altið samstundis ein niðingur.

Komikkurin

Sakin, sum Kirsten Brix vann ímóti Óla Breckmann, var ein tann mest álvarsama og principiella sakin í nýggjari føroyskari rættarsøgu. Hinvegin lætti tað um, í hvussu er hjá undirritaða, at tann antidemokratiske krossferðin hjá Fólkaflakkinum hevði ein so groteskan og kabarettkendan dám. Fascistar eru altið komiskir. Í hesum føri var komikkurin heldur í meira enn í minna lagi. Sjálvandi vóru tað bandittar, ein hevði at stríðast við. Hinvegin vóru tað samstundis bandittar uttan gonguvit. Molboara-kombinatióin Lassen-Breckmann var virkiliga creme de la creme, ein úrvaldur gloypubiti — heimsins mest fjaðursári don Quijote, við heimsins, andaliga sæð, mest stutt-kloyvda, og orsaka meg, klombrutasta juridiska Sancho Panza forliptum dreivandi um beinini á sær. Dysturin kom tí at gerast meira ómakaleysur, enn ein hevði væntað. Tað vóru, ta saman um kom, hóast alt ikki Al Capone & Co, vit vardu okkum ímóti. Tað var »Bjernebanden«, vit loftaðu við!

Hanus Andreassen